

นวัตกรรมการออกแบบของที่ระลึกจากทุนทางวัฒนธรรมราชบุรี เพื่อการพัฒนาทักษะและรายได้เชิงสร้างสรรค์

Innovative Souvenir Design for Cultural Heritage Valorization: Enhancing Skills and Creative Income

ชานนท์ ไกรรส¹

¹ ภาควิชาเครื่องเคลือบดินเผา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม

Chanon Krairos¹

¹ Department of Ceramics, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom

*Corresponding author e-mail : krairos_c@silpakorn.edu

[Received : March 28, 2026 Revised : April 4, 2026 Accepted : April 9, 2026]

บทคัดย่อ

“นวัตกรรมการออกแบบของที่ระลึกจากทุนทางวัฒนธรรมราชบุรี เพื่อการพัฒนาทักษะและรายได้เชิงสร้างสรรค์” ซึ่งอยู่ภายใต้ชุดโครงการวิจัย “การออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จังหวัดราชบุรี เพื่อการอบรมเสริมทักษะและเสริมสมรรถภาพในการสร้างรายได้สู่หน่วยงาน” โครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ข้อ คือ 1) เพื่อออกแบบและผลิตผลงานสร้างสรรค์ที่เหมาะสมแก่การนำไปเป็นต้นแบบในการสร้างรายได้ และ 2) เพื่ออบรม เสริมสร้างทักษะ สร้างความรู้ ความเข้าใจแก่บุคลากร ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการนำผลงานต้นแบบไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยการรวบรวม ศึกษา สำรวจพื้นที่ และสนทนากลุ่ม แนวคิดในการออกแบบต้องการสื่อถึงทุนทางวัฒนธรรมเรื่องเครื่องปั้นดินเผาและเซรามิกที่มีชื่อเสียงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงต้องการออกแบบผลงานสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ผลงานสร้างสรรค์ที่บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 มีจำนวน 3 ชุด ได้แก่ 1) NM Ratchaburi Mug เป็นแก้วกาแฟรูปทรง U Shaped ที่ใช้แม่พิมพ์ปูนปลาสเตอร์ และออกแบบหุจับเป็นรูปตัว R (จาก Ratchaburi) 2) NM Ratchaburi Blue & White Decal เป็นผลงานการออกแบบรูปลอก (Decal) ลายโบราณวัตถุชิ้นเอกจากสมัยทวารวดีที่จัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ซึ่งมีศักยภาพเป็นของที่ระลึกที่มีคุณค่า และ 3) NM Ratchaburi Neck Pendant เป็นเครื่องประดับจี้สร้อยคอและต่างหูจากแผ่นแก้วด้วยเทคนิคการหลอมรวม (Fusing) ด้วยเตาไมโครเวฟ ซึ่งถือเป็นเทคนิคใหม่ที่ยังไม่แพร่หลายในประเทศไทย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ 2) เครื่องมือประเมินภาคปฏิบัติงานเพื่อทดสอบกระบวนการทำงาน และ 3) เครื่องมือแบบประเมินความพึงพอใจในกิจกรรม จากกิจกรรมเสริมสร้างทักษะที่จัดขึ้นในวันที่ 2 และ 14 กุมภาพันธ์ 2568 ผลการวิเคราะห์เครื่องมือประเมินภาคปฏิบัติงานเพื่อทดสอบกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์พบว่า ทั้งขั้นตอนการเตรียม ขั้นตอนการปฏิบัติงาน และขั้นตอนหลังการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับ ดีมาก โดยผู้ปฏิบัติงานสามารถปฏิบัติการได้ครบถ้วนด้วยตนเอง สำหรับแบบประเมินความพึงพอใจสำหรับผู้ใช้งาน (4 ด้าน) และผู้เยี่ยมชม (3 ด้าน) พบว่าทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด หรือมาก

คำสำคัญ: ของที่ระลึก; เทคนิคการหลอมรวมแก้ว; เครื่องประดับ; รูปลอก; พิพิธภัณฑ์

Abstract

“Designing Ratchaburi’s souvenirs to enhance personnel skills and competencies training to create income from creative works” is the sub-research project title, under the main project “Designing Ratchaburi’s artworks for training to enhance skills and performance to generate income for the agency”. Its purposes are 1) to design and produce creative works suitable for use as models for generating income, and 2) to train and strengthen skills, and create knowledge for personnel, entrepreneurs, and related agencies to apply the prototype work to maximum benefit.

The researcher conducted research by collecting, studying, surveying the area, and having group discussions. The design idea aimed to showcase the cultural capital of pottery and ceramics, which have been famous from the past to the present, and align the creative works with the context of the National Museum, Ratchaburi. The three sets of creative works developed were: 1) NM Ratchaburi Mug, a U-shaped coffee mug made from a plaster mold with an R-shaped handle representing Ratchaburi. 2) NM Ratchaburi Blue & White Decal, a decal design pattern featuring antique masterpieces from the Dvaravati era displayed at the National Museum, Ratchaburi. And 3) NM Ratchaburi Neck Pendant, jewelry pendants, necklaces, and earrings made from glass sheets using the fusing technique in a microwave oven, considered a new technique not yet widespread in Thailand.

The tools used included 1) Interview forms, 2) Practical assessment forms to test work processes, and 3) Activity satisfaction assessment forms. For the results of analysis of practical assessment to test work processes, the preparation steps, procedures, and post-implementation steps were found to be at a very good level. The satisfaction assessment form for users (4 areas) and visitors (3 areas) indicated that every aspect was in the highest criteria.

Keywords: Souvenir; Fusing with microwave; Jewelry; Decal; Museum

บทนำ

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวและไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร มีแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมหลากหลายด้าน เช่น ธรรมชาติ ชุมชนโบราณ เมืองประวัติศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์ และโบราณสถาน หน่วยงานสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลเหล่านี้คือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรี ซึ่งมีคลังโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และการจัดแสดงนิทรรศการถาวรที่เน้นเรื่องราวท้องถิ่น ทั้งทางด้านธรณีวิทยา โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมพื้นบ้าน มหาวิทยาลัยศิลปากรได้มีการทำงานร่วมกับชุมชนและผลิตผลงานสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องภายใต้โครงการเดิม “ราชบุรี เมืองแห่งการเรียนรู้” ผู้วิจัยได้สำรวจความเชี่ยวชาญด้านแก้วและริเริ่มออกแบบแก้วในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ภาชนะ เครื่องประดับ เพื่อเป็นของที่ระลึกแก่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรี

โครงการวิจัยนี้ต้องการสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ โครงการย่อย “การออกแบบของที่ระลึกจังหวัดราชบุรีสำหรับการอบรมเพื่อเสริมทักษะและสมรรถภาพบุคลากรสู่การสร้างรายได้จากผลงานสร้างสรรค์” มีเป้าหมายในการถอดบทเรียนและบูรณาการศิลปะแขนงต่าง ๆ เพื่อจัดการอบรมเพิ่มทักษะทางศิลปะให้บุคลากรในหน่วยงาน โดยใช้ผลงานต้นแบบจากวัสดุเซรามิกส์ ซึ่งเป็นของขึ้นชื่อของจังหวัดราชบุรี เพื่อให้หน่วยงานสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้พัฒนาไปสู่การสร้างรายได้ จัดเป็นกิจกรรมเชิงปฏิบัติการพร้อมจัดจำหน่ายแก่ผู้มาเยี่ยมชม ทั้งนี้ยังช่วยเสริมการรับรู้และประสบการณ์ที่ดีแก่ประชาชน

ทั่วไปในการมีส่วนร่วมสร้างผลงานสร้างสรรค์ด้วยตนเอง โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก กองทุนสนับสนุนการวิจัย นวัตกรรม และการสร้างสรรค์ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขอบเขตการดำเนินงาน 12 เดือน สถานที่ดำเนินการวิจัยได้แก่ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดราชบุรี และโรงงานรู้งีศิลปผลิตภัณฑ์ดินเผา จังหวัดราชบุรี โดยมีผลงานที่ได้รับคือ การทดลองผลิตผลงานต้นแบบเพื่อเป็นของที่ระลึกจากวัสดุเซรามิกส์ จำนวน 3 แบบ

1. วิธีการศึกษาและขั้นตอนการดำเนินงาน

1.1 ศึกษา รวบรวมข้อมูล: ศึกษาข้อมูลจากนโยบาย แผนงานที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ รวมถึงทฤษฎีต่าง ๆ และผลงานศิลปะที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์สร้างสรรค์ที่เหมาะสมในการสร้างผลงานต้นแบบ ค้นหาความใหม่เชิงวิชาการ (Academic Novelty) ที่เชื่อมโยงระหว่างกรอบแนวคิดและแผนการ

ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ตาม "เป้าหมายสากล" ที่โลกกำหนด Sustainable Development Goals: SDGs 4 คือ การศึกษาที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.2 สำรวจพื้นที่ศึกษา: เข้าพบกลุ่มเป้าหมาย (เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี) เพื่อทราบถึงความต้องการและความเป็นไปได้ในการนำผลงานไปใช้ประโยชน์

1.3 วิเคราะห์ข้อมูล/สร้างรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม: สร้างผลงานทดลองต้นแบบ และปรับปรุงโดยหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ผลลัพธ์ต้นแบบจะถูกนำมาวิเคราะห์ ถอดบทเรียน วิธีการผลิต และความเป็นไปได้ในเชิงเศรษฐกิจชุมชน

1.4 จัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ: จัดกิจกรรมอบรมเพื่อเสริมทักษะด้านศิลปะแก่กลุ่มเป้าหมาย และดำเนินการตามวิธีการเพื่อให้ได้ผลงานสร้างสรรค์ที่กำหนด

1.5 ทดสอบความเป็นไปได้: ทดสอบความเป็นไปได้ในการนำไปสร้างรายได้แก่กลุ่มเป้าหมาย

1.6 จัดทำรายงานการวิจัยและบทความเผยแพร่

ภาพที่ 1 ความใหม่ของหัวข้องานวิจัยเมื่อเทียบเคียงต่อแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579

กรอบแนวความคิด ของโครงการวิจัย

ภาพที่ 2 Research Framework

กรอบแนวความคิด ของ การออกแบบ ขอบเขตการออกแบบ รูปแบบผลงาน

ภาพที่ 3 Design Framework

2. การสำรวจพื้นที่ การสนทนากลุ่ม และทบทวนวรรณกรรม

การสำรวจพื้นที่และสนทนากลุ่มจัดขึ้น ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดราชบุรี วันที่ 9 พฤศจิกายน 2567 เพื่อรวบรวมข้อมูลจากชุมชนผู้ประกอบการ และหน่วยงานภาครัฐ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นไปในทางเดียวกันว่า ต้องการให้จังหวัดราชบุรีมีของที่ระลึกรูปแบบใหม่ ๆ ไม่จำเจกับที่พบเห็นทั่วไป หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี (นางสาวปัทมา ก่อทอง) ให้ข้อจำกัดว่า กิจกรรมที่จัดควรใช้เวลาไม่มาก ไม่ซับซ้อน หรืออาจนำเสนอให้ผู้เยี่ยมชมบางกลุ่ม และต้องการดีไซน์ที่เหมาะสม เป็นชุดความรู้ที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ เข้าใจง่าย เหมาะสมกับช่วงวัย

สืบค้นความสอดคล้องต่อองค์ความรู้ทางวิชาการระดับนานาชาติที่ได้มีการทบทวนวรรณกรรม เรื่อง "Creative Economy and Cultural Heritage: Strategic Design for Tourism Identity" โดย Raquel P. Canaan จาก Universidade do Estado de Minas Gerais, Brazil. บทความวิจัยนี้ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจสร้างสรรค์และมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการให้คุณค่ากับ อัตลักษณ์ท้องถิ่น ในภูมิภาคบราซิลและละตินอเมริกา ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าการใช้ กลยุทธ์การออกแบบ สามารถช่วยดึงดูดศักยภาพของทรัพยากรใน

พื้นที่มาสร้างมูลค่าเพิ่มและฟื้นฟูขนบธรรมเนียมที่กำลังสูญหายได้ กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านการสร้างงานและรายได้เท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเจ้าของพื้นที่ การบูรณาการระหว่างความคิดสร้างสรรค์และวัฒนธรรมจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนผ่านจากท่องเที่ยวแบบแสวงหาผลประโยชน์ไปสู่การพัฒนาที่คำนึงถึงความสมดุลของสังคมและสิ่งแวดล้อม สรุปได้ว่าการออกแบบเชิงกลยุทธ์ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการนำเสนอภาพลักษณ์ท้องถิ่นสู่สากลพร้อมทั้งรักษาจิตวิญญาณของพื้นที่ไว้เพื่อคนรุ่นหลังได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้ว บทความของ Raquel P. Canaan และงานวิจัยของข้าพเจ้า มีความเชื่อมโยงกัน โดยแสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดการออกแบบเชิงกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีรายละเอียดความเชื่อมโยงในแนวทางการทำงานดังนี้

1. การใช้ทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์เป็นกลยุทธ์หลัก

บทความของ Canaan ระบุว่า มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) คือ ลักษณะเฉพาะที่ประกอบขึ้นเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ และการเพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรมเข้าไปในบริการเป็นกลยุทธ์สำคัญในการ

พัฒนาสังคมซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับงานของข้าพเจ้า ที่เน้นการดึง "ทุนทางวัฒนธรรม" เรื่อง เครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงของจังหวัดราชบุรีมาเป็นหลักในการออกแบบและการนำลวดลายจากโบราณวัตถุขึ้นเอกสมัยทวารวดีในพิพิธภัณฑ์มาออกแบบเป็นรูปลอก (Decal) เป็นการทำให้ "ความทรงจำของท้องถิ่น" กลายเป็นสิ่งที่จับต้องได้

2. บทบาทของการออกแบบในการพัฒนาพื้นที่ (Territorial Design)

Canaan เสนอว่าการออกแบบเป็นเครื่องมือในการระบุและพัฒนาศักยภาพที่ซ่อนอยู่ ทั้งในด้านมนุษย์ วัสดุ และเศรษฐกิจ ซึ่งบทบาทของข้าพเจ้า ได้แสดงให้เห็นถึงแนวทาง "การออกแบบระดับพื้นที่" อย่างชัดเจนผ่านการสำรวจและสนทนากลุ่ม (Group Discussion) เพื่อหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ นำสู่การสร้างเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในชุมชน ผ่านการเชื่อมโยงระบบนิเวศท้องถิ่นทำงานร่วมกับโรงงานในชุมชน (โรงงานรังศิลป์) เพื่อใช้กระบวนการเผาแบบดั้งเดิม (เตาพื้น) ในการสร้างสรรค์ผลงานสมัยใหม่ ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Canaan ที่ว่าการออกแบบต้องสร้างบทสนทนาระหว่าง "ประเพณีดั้งเดิม" และ "นวัตกรรม"

3. เศรษฐกิจสร้างสรรค์และการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว

ทั้งสองบทความชี้ว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยมี "การท่องเที่ยว" เป็นเครื่องมือสำคัญ โดย Canaan กล่าวว่า การท่องเที่ยวสามารถกระตุ้นแง่มุมทางวัฒนธรรมที่ถูกกลืนและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ในส่วนของข้าพเจ้าได้นำแนวคิดนี้มาทำให้เกิดผลจริง โดยการพัฒนา "ของที่ระลึก" ที่สอดคล้องกับบริบทของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี เพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับผู้เยี่ยมชมและสร้างรายได้เสริมให้กับหน่วยงาน

4. การพัฒนาทุนมนุษย์และการรวมกลุ่มทางสังคม (Social Inclusion)

แนวทางการทำงานที่สำคัญที่สุดที่เชื่อมโยงกันคือการให้ความสำคัญกับคนในพื้นที่ Canaan เน้นย้ำถึงหลักการ "Social Inclusion" หรือการดึงคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อความยั่งยืน ข้าพเจ้าได้ดำเนินงานตาม

แนวทางนี้ผ่านการจัด กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อเสริมทักษะและสมรรถภาพให้กับบุคลากรของพิพิธภัณฑ์ เปลี่ยนบทบาทของเจ้าหน้าที่จากผู้ดูแลให้กลายเป็น "ผู้ส่งต่อความรู้และทักษะ" และเปลี่ยนบทบาทของดีไซเนอร์ (ผู้วิจัย) ให้กลายเป็น "ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)" ตามที่ Canaan ได้เสนอไว้ในทฤษฎี

5. นวัตกรรมและการสร้างความยั่งยืน

การออกแบบในทั้งสองบทความไม่ได้มุ่งเน้นเพียงความสวยงาม แต่เน้น นวัตกรรมที่เหมาะสม (Appropriate Innovation) การใช้เทคนิคใหม่ เช่น การหลอมรวมแก้วด้วยเครื่องไมโครเวฟ ของข้าพเจ้า เป็นการนำนวัตกรรมมาใช้เพื่อให้คนในชุมชนสามารถผลิตผลงานเองได้ง่ายโดยไม่ต้องมีเตาเผาขนาดใหญ่ แนวทางนี้สนับสนุนหลักการความยั่งยืนที่ Canaan กล่าวถึง คือการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรับผิดชอบและสร้างความสมดุลระหว่างความต้องการของผู้อยู่อาศัยกับวิสัยทัศน์ในอนาคต

สรุปในเชิงการทบทวนวรรณกรรม: งานวิจัยของข้าพเจ้า คือ "การปฏิบัติการเชิงประจักษ์" ของทฤษฎีการออกแบบเชิงกลยุทธ์ที่ Raquel P. Canaan ได้วางกรอบไว้ โดยเป็นการพิสูจน์ว่าการออกแบบสามารถทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรมเข้ากับศักยภาพของมนุษย์และระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้อัตลักษณ์ของท้องถิ่น

3. ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานต้นแบบ 3 ชุด

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากชุมชนมาสังเคราะห์เป็นการออกแบบที่เน้นความเรียบง่าย (Simple) ความเข้าใจง่าย (Clear) ความประทับใจ (Impression) ความกระชับ (Compact) และสร้างผลกระทบ (Impact)

1. NM Ratchaburi Mug: เป็นแก้วกาแฟรูปทรง U Shaped ที่ใช้แม่พิมพ์ปูนปลาสเตอร์ ออกแบบหุ้บเป็นรูปตัว R แนวคิดคือแก้วกาแฟเป็นผลงานที่เข้าใจง่ายและมีประโยชน์ใช้สอยชัดเจน ผู้วิจัยต้องการสื่อถึงอาชีพดั้งเดิมของจังหวัดราชบุรี คือ เซรามิกส์และเครื่องปั้นดินเผา ชิ้นงานนี้ถูกเผาด้วยเตาเผาแบบใช้พื้นที่โรงงานรังศิลป์ผลิตภัณฑ์ดินเผา ขั้นตอนการสร้างสรรค์ประกอบด้วย การออกแบบสองมิติ สู่ 3D CAD Drawing, การจำลองและสร้างต้นแบบแม่พิมพ์

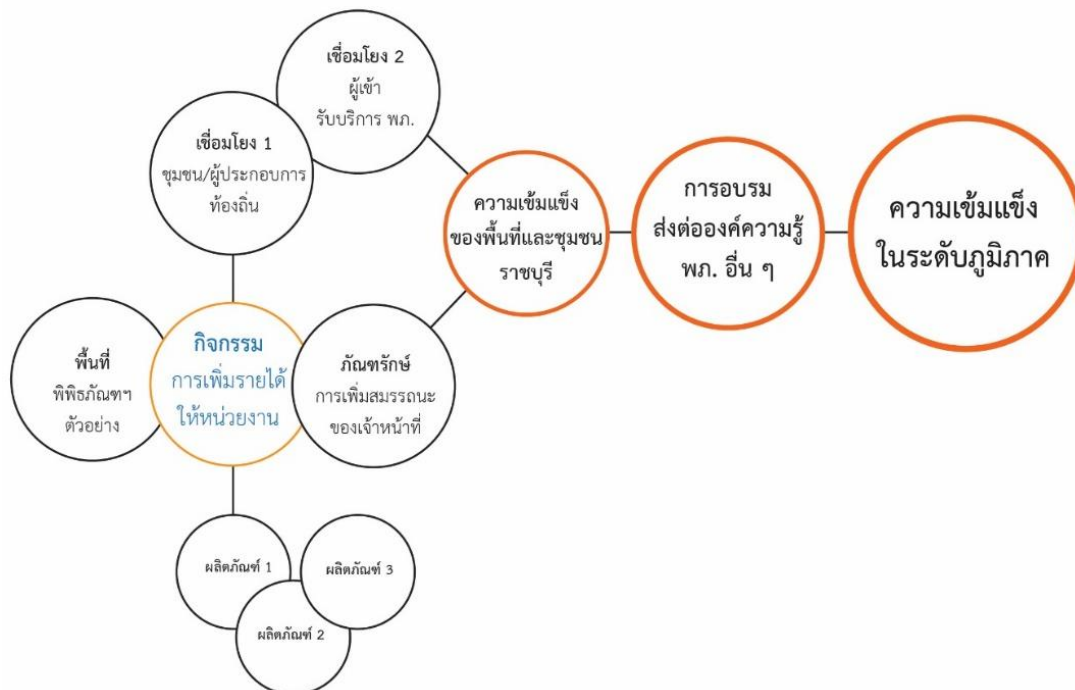
ด้วยเครื่องจักร CNC, การสร้างแม่พิมพ์ปูนปลาสเตอร์ และขั้นตอนการหล่อชิ้นงานด้วยน้ำดินสโตนแวร์

2. NM Ratchaburi Blue & White Decal: เป็นการออกแบบรูปลอก (Decal) โดยใช้เทคนิคตกแต่งชิ้นงานเซรามิกส์ แนวคิดมาจากความต้องการของหัวหน้าพิพิธภัณฑ์ที่ต้องการนำเสนอโบราณวัตถุชิ้นเอกจากสมัยทวารวดีที่จัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี ผู้วิจัยออกแบบรูปลอกโดยเลือกใช้สีน้ำเงิน (โคบอลต์ออกไซด์) บนชิ้นงานเซรามิกส์เนื้อพอร์เลนสีขาว ชิ้นงานที่เลือกใช้เทคนิคนี้คือ พวงกุญแจและเข็มกลัด ซึ่งมีขนาดเล็ก กะทัดรัด และเผาได้ง่ายด้วยถ้วยครุชีเบลและเตาไมโครเวฟ

3. NM Ratchaburi Neck Pendant: เป็นเครื่องประดับจี้สร้อยคอและต่างหูจากแผ่นแก้วด้วยเทคนิคการหลอมรวม (Fusing) ด้วยเตาไมโครเวฟ เทคนิคนี้เป็นเทคนิคใหม่ที่ยังไม่แพร่หลายในประเทศไทย แต่สามารถทำได้ง่ายโดยไม่ต้องมีเตาเผาเซรามิกส์ วัสดุประกอบด้วยแก้วแผ่นหลักประเภทโซดาไลม์จากสหรัฐอเมริกา และวัสดุแก้วประเภทอื่น ๆ สำหรับตกแต่งการเผาใช้ถ้วยซิลิกอนคาร์ไบด์ครุชีเบล (Silicon Carbide Crucible) ซึ่งช่วยเพิ่มอุณหภูมิในเตาไมโครเวฟจากประมาณ 300°C ให้สูงถึง 730°C ได้ภายใน 12-15 นาที

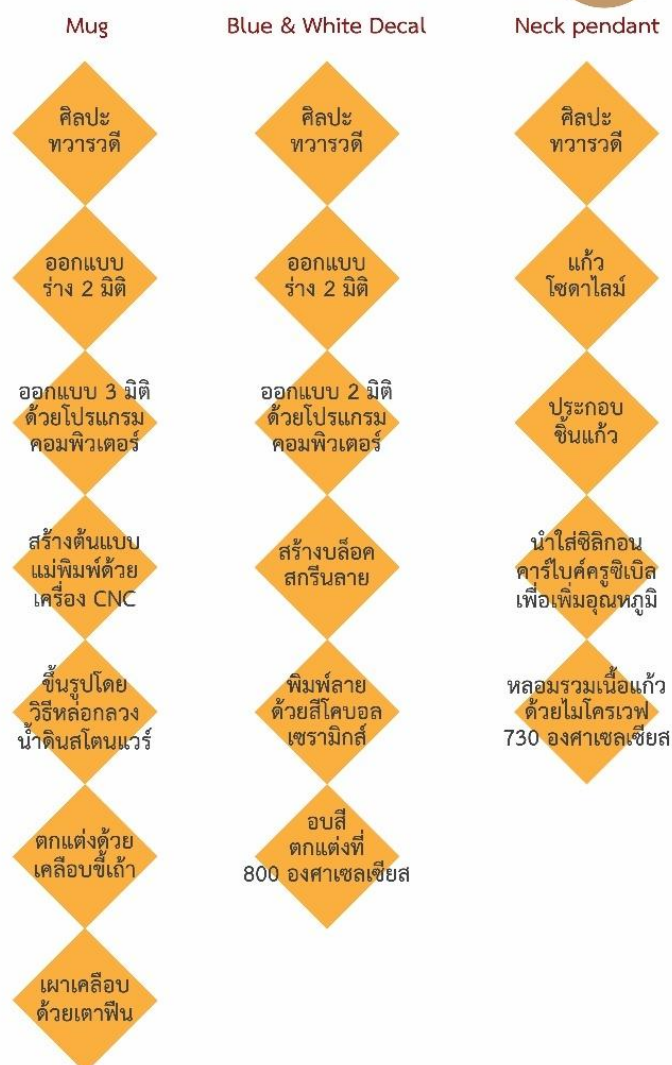

ภาพที่ 4 สันทนาการกลุ่ม ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดราชบุรี วันที่ 9 พฤศจิกายน 2567 (ภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ 5 Community Engagement and Activities Framework

กรอบแนวความคิด ของกรรมวิธีทางเซรามิกส์

ภาพที่ 6 Ceramics Process Framework

ภาพที่ 7 NM Ratchaburi Mug (ภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ 8 NM Ratchaburi Blue & White Decal (ภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ 9 NM Ratchaburi Neck Pendant (ภาพโดยผู้วิจัย)

4. กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ

4.1 กิจกรรมครั้งที่ 1: การอบรมเชิงปฏิบัติการ (วันที่ 1 ธันวาคม 2567) กิจกรรมนี้จัดขึ้นที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดราชบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้วิจัยเป็นผู้อบรม ถ่ายทอดความรู้และเทคนิคแก่เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ กิจกรรมนี้มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดการออกแบบ กระบวนการผลิต ต้นทุน ขั้นตอนการประกอบผลงาน และข้อมูลเชิงเทคนิค เพื่อสร้างความเข้าใจและเตรียมพร้อมให้เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์สามารถจัดกิจกรรม

ดังกล่าวเองได้ ผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ประกอบด้วย ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์จาก พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดราชบุรี, พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครศรีอยุธยา จังหวัดเพชรบุรี, และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี กิจกรรมแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) การตีรูปลอกสำหรับชิ้นงานเซรามิกขนาดเล็ก: เป็นเทคนิคการตกแต่งเซรามิกส์ (Decal) โดยใช้กระดาษพิมพ์รูปลอกนำกับชิ้นงานเซรามิกส์ที่ผ่านการ

เผาดิบ (Biscuit) ผู้ปฏิบัติจะฝึกการวางรูปลอก การไล่ฟองอากาศ และเตรียมชิ้นงานเข้าเผาด้วยเตาไมโครเวฟ

2) การสร้างสรรค์ผลงานแก้วสำหรับการทำเครื่องประดับ ด้วยเทคนิค Fusing with Microwave: ผู้วิจัยได้นำเสนอตัวอย่างและสาธิตการประกอบผลงาน โดยให้ผู้เข้าอบรมเลือกแผ่นแก้วมาประกอบเป็นฐานและขึ้นตกแต่ง จากนั้นนำไปเผาด้วยถ้วยครุชีเบิ้ลในเตาไมโครเวฟ ซึ่งสามารถทำอุณหภูมิได้สูงถึง 750°C ภายใน 12-15 นาที

3) วิธีการทำแม่พิมพ์ปูนปลาสเตอร์สำหรับผลิตภัณฑ์เซรามิกส์: ผู้วิจัยนำเสนอกระบวนการทำแม่พิมพ์ตั้งแต่คุณสมบัติของปูนปลาสเตอร์ ชนิดของแม่พิมพ์ ไปจนถึงขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์และการทำน้ำดินหล่อ โดยใช้แม่พิมพ์แบบหล่อกลวง (Hollow Slip Casting) ที่เตรียมมาพร้อมใช้งาน

4.2 กิจกรรมครั้งที่ 2: การอบรมเชิงปฏิบัติการ (วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2568) กิจกรรมในครั้งนี้ถูกจัดขึ้นเพื่อต่อยอดและวัดผลจากกิจกรรมครั้งที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ (ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่

จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี) เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองทั้งหมด ตามที่ได้รับการฝึกอบรมมา ผู้วิจัยคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชานนท์ ไกรสร ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ และคอยให้คำแนะนำทางเทคนิคเพิ่มเติมเท่านั้น กิจกรรมจัดขึ้นบริเวณสนามหญ้าในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดราชบุรี กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วม เน้นไปที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็น ครอบครัว นักเรียน และผู้เยี่ยมชมที่สนใจ กิจกรรมประกอบด้วย 1) การติดรูปลอกสำหรับชิ้นงานเซรามิกส์ขนาดเล็ก และ 2) การสร้างสรรค์ผลงานแก้วสำหรับการทำเครื่องประดับ ด้วยเทคนิค Fusing with Microwave (เทคนิคนี้เป็นการหลอมรวมแผ่นแก้วด้วยเตาไมโครเวฟ)

การวัดผลและการประเมิน ในวันกิจกรรมดังกล่าว ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้ เครื่องมือประเมินภาคปฏิบัติเพื่อทดสอบกระบวนการทำงาน ของเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ เพื่อสังเกตว่าเจ้าหน้าที่มีการดำเนินการตามขั้นตอนที่เคยอบรมมาหรือไม่ และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถผลิตผลงานสร้างสรรค์ได้สำเร็จหรือไม่

ภาพที่ 10 (ก-ค) แสดงขั้นตอนการติดรูปลอกเซรามิกส์ (ภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ 11 (ก-ค) แสดงขั้นตอนการอบรูปลอกเซรามิกส์ (ภาพโดยนางสาวปรารถนา มีโค)

ภาพที่ 12 (ก-ค) แสดงขั้นตอนการหล่อกลองด้วยแม่พิมพ์ปูนปลาสเตอร์ (ภาพโดยนางสาวปรารถนา มีโค)

ภาพที่ 13 (ก-ง) การจัดกิจกรรมเวิร์คช็อปให้แก่พิพิธภัณฑฯ (ภาพโดยนางสาวปรารถนา มีโค)

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย:

1. แบบสัมภาษณ์: รวบรวมข้อมูลที่สำคัญเพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะ อัตลักษณ์ และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยแบ่งเป็น 1) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ และ 2) ความประสงค์ของชุมชน ผู้ประกอบการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. เครื่องมือประเมินภาคปฏิบัติเพื่อทดสอบกระบวนการทำงาน: วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Statistic) ประกอบสถิติพรรณนา (Descriptive Statistic)

3. แบบประเมินความพึงพอใจ: วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Statistic) ประกอบสถิติพื้นฐาน (Descriptive Statistic) โดยแสดงผลด้วยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการออกแบบผลงานสร้างสรรค์ 3 ชุด ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยมีการนำแนวคิดจากการสนทนากลุ่มและข้อมูลทางวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรีมาประยุกต์ใช้ ผลงานทั้ง 3 ชุด ได้แก่ NM Ratchaburi Mug, NM Ratchaburi Blue & White Decal, และ NM Ratchaburi Neck Pendant ซึ่งเป็น

ผลงานที่เน้นความเรียบง่าย ความเข้าใจง่าย ความประทับใจ และศักยภาพในการเป็นต้นแบบสร้างรายได้

ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ 2 ครั้ง ครั้งแรกในวันที่ 1 ธันวาคม 2567 ผู้วิจัยเป็นผู้ถ่ายทอดกระบวนการผลิตทั้ง 3 เทคนิคแก่เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ ครั้งที่สองในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2568 เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ได้กลายเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมเอง โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์ ผลการวิเคราะห์เครื่องมือประเมินภาคปฏิบัติเพื่อทดสอบกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ในการจัดกิจกรรมครั้งที่ 2 สรุปได้ว่า ทั้งขั้นตอนการเตรียม ขั้นตอนการปฏิบัติงาน และขั้นตอนหลังการปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติหรือเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วนด้วยตนเอง 100% ในหลายรายการ โดยรวมผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับดีมาก

ผลการวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจสำหรับผู้ใช้งาน (เจ้าหน้าที่/ครูอาจารย์) พบว่าทุกด้าน (ด้าน

เนื้อหา, ด้านการดำเนินกิจกรรม, ด้านการให้ความรู้ของผู้จัดกิจกรรม, และด้านความคาดหวัง) อยู่ในเกณฑ์มากและ มากที่สุด โดยเฉพาะด้านความคาดหวังของการจัดกิจกรรม "ท่านได้รับความรู้และประสบการณ์ที่ดีจากกิจกรรม" ได้ค่าเฉลี่ยมากที่สุดที่ 5.00

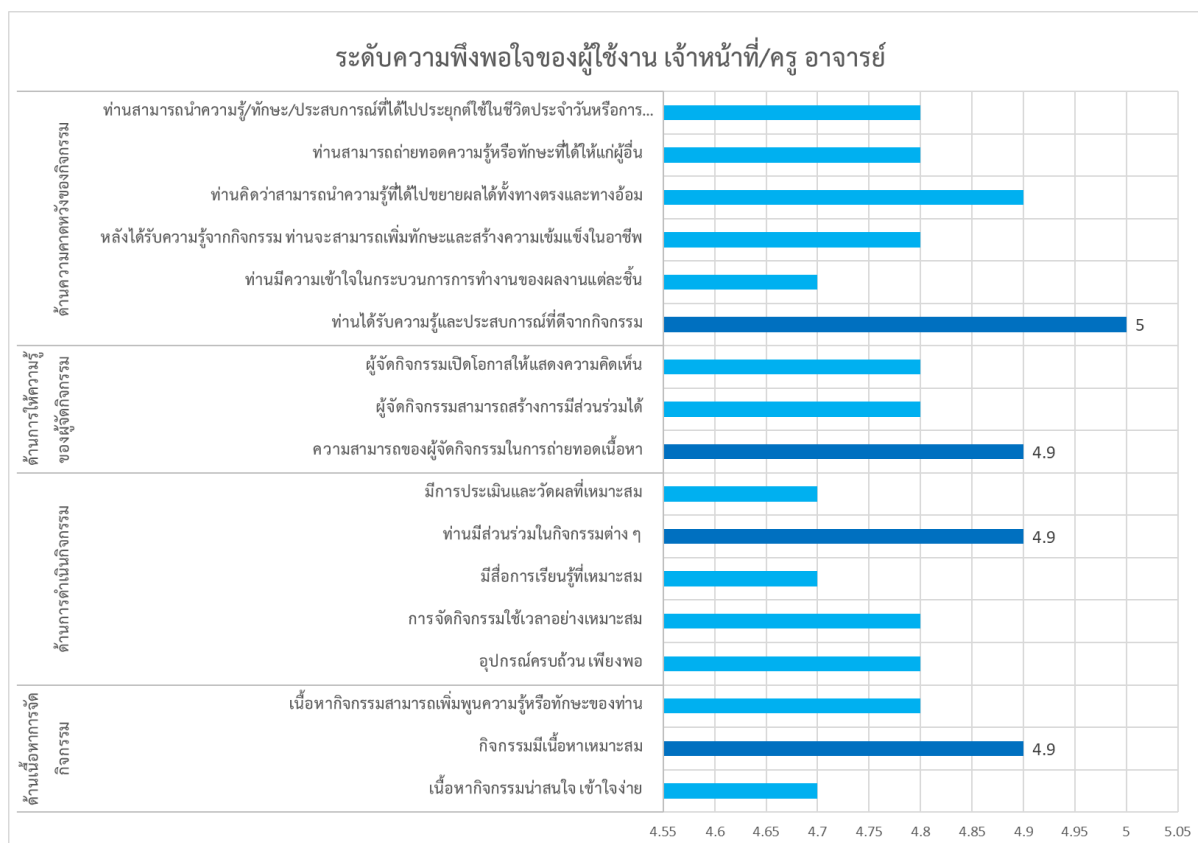
สำหรับแบบประเมินความพึงพอใจสำหรับผู้เยี่ยมชม (นักเรียน/ผู้ปกครอง/บุคคลทั่วไป) พบว่าทุกด้าน (ด้านเนื้อหา, ด้านการดำเนินกิจกรรม, และด้านการให้ความรู้ของผู้จัดกิจกรรม) อยู่ในเกณฑ์มากและ มากที่สุดเช่นกัน โดย "ผู้จัดกิจกรรมสามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้" มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดที่ 4.95

นอกจากนี้ การติดตามผลการนำผลงานไปใช้ประโยชน์ พบว่าพิพิธภัณฑ์ได้นำแนวคิดและกิจกรรมไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมพิพิธภัณฑ์สัญจรในโรงเรียน และมีแนวคิดจัดชุดกิจกรรม (Package) Workshop พร้อมตัวเข้าชมภายในพิพิธภัณฑ์ โดยต้องมีการปรับปรุงรายละเอียดเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เข้าร่วมแต่ละช่วงวัย

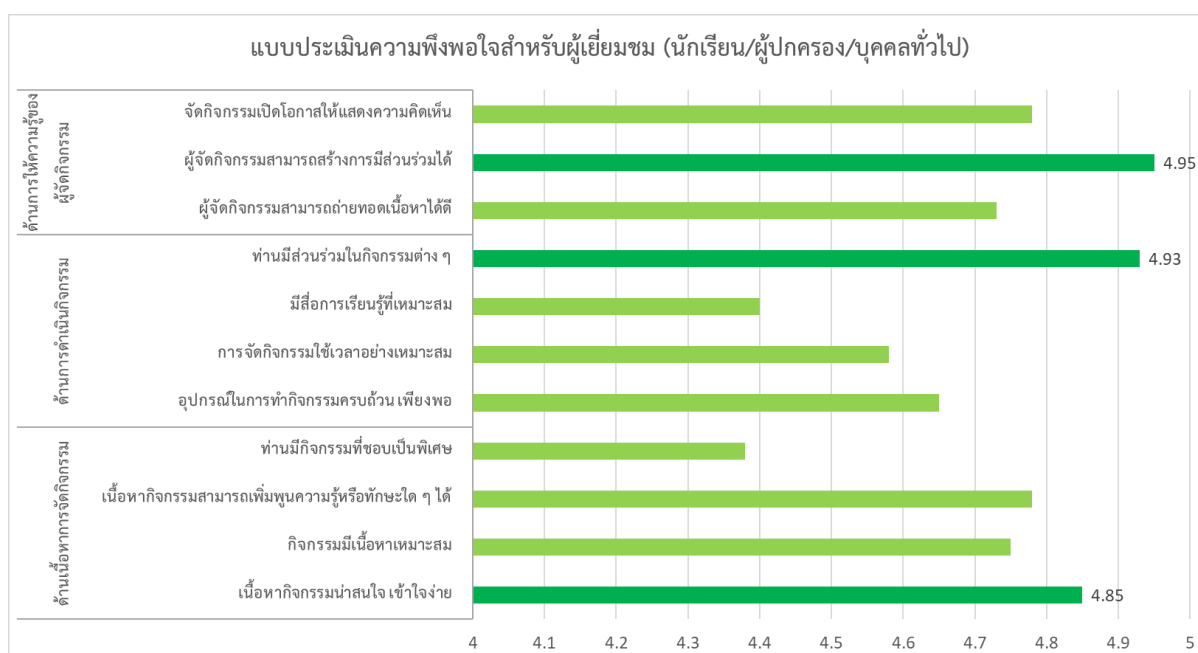

ภาพที่ 14 แผนผังโครงสร้างโครงการ: NotebookLM. (2026). Mind Map [AI-generated Image].

<https://notebooklm.google.com/notebook/2266af05-2251-4e74-a153-fb28deac6ecf>

ภาพที่ 15 แผนภูมิแสดงแบบประเมินความพึงพอใจ (1)

ภาพที่ 16 แผนภูมิแสดงแบบประเมินความพึงพอใจ (2)

สรุปผลการวิจัย

การบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 (การออกแบบต้นแบบ): ผู้วิจัยสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ข้อนี้ได้อย่างชัดเจน โดยการออกแบบผลงานทั้ง 3 ชุด ไม่เพียงแต่คำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการออกแบบที่ดี (เช่น ความงาม ประโยชน์ใช้สอย) แต่ยังคำนึงถึงความเชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี

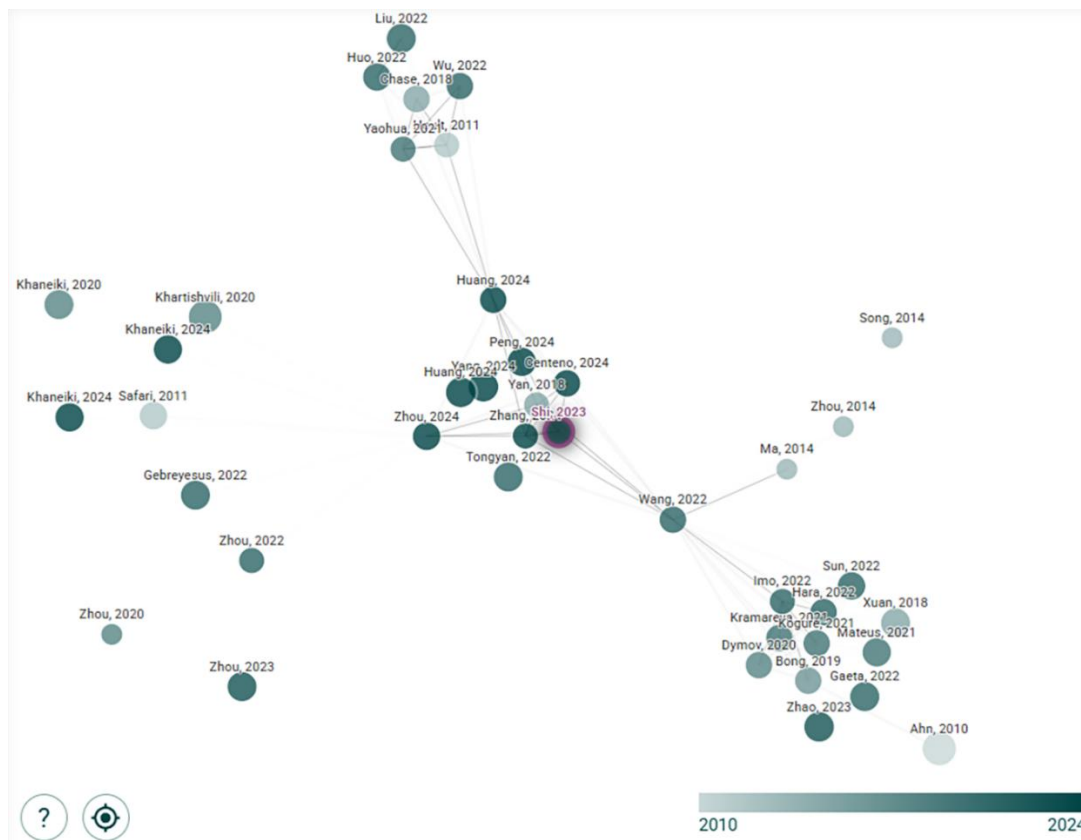
- NM Ratchaburi Mug: เชื่อมโยงกับเซรามิกส์/เครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของราชบุรี และยังคงใช้กระบวนการดั้งเดิมคือการเผาด้วยเตาฟืนผ่านความร่วมมือกับโรงงานในชุมชน ได้แก่ โรงงานรุ่งศิลป์ผลิตภัณฑ์ดินเผา

- NM Ratchaburi Blue & White Decal: นำลายจากโบราณวัตถุชิ้นเอกสมัยทวารวดีในพิพิธภัณฑ์มาออกแบบ ซึ่งเป็นของที่ระลึกที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สูง

- NM Ratchaburi Neck Pendant (Fusing): ใช้เทคนิคใหม่ที่ทำได้ง่ายด้วยเตาไมโครเวฟ ทำให้ผลงานมีเอกลักษณ์และเป็นสินค้าที่สามารถสร้างรายได้จริง

การบรรจุวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 (การอบรมเสริมสร้างทักษะ): ผลงานสร้างสรรค์ทั้ง 3 ชุดเป็นเทคนิคที่มีศักยภาพในการเป็นต้นแบบและสร้างรายได้ โดยเฉพาะเป็นทักษะที่ไม่ยากจนเกินไปสำหรับผู้ที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญ การบรรจุวัตถุประสงค์นี้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566 - 2570 ของสำนักงาน ก.พ. ที่เน้นให้บุคลากรสนใจการเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่สามารถใช้ในการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิตประจำวันมากขึ้น (Life Skills)

นอกจากนี้ การที่พิพิธภัณฑ์นำกระบวนการและผลงานสร้างสรรค์ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมพิพิธภัณฑ์สัญจรและกิจกรรม Workshop ยังเป็นไปตามหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่ระบุว่า พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และควรจัดกิจกรรมให้กลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้ นั้น ๆ ซึ่งการออกแบบของที่ระลึกที่นำเสนอต้นทุนทางวัฒนธรรมและโบราณวัตถุของพื้นที่ออกมาเป็นผลงานสร้างสรรค์นั้น สอดคล้องและกลมกลืนกับการกิจของพิพิธภัณฑ์ในฐานะแหล่งการเรียนรู้

ภาพที่ 17 เอกสารทางวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องกับการออกแบบของที่ระลึกในพื้นที่ต่าง ๆ:

Tongshuang Mao, & Weiwei Qin. (2026, March 20). Research on Hailufeng Local Culture Elements to Enhance the Value of Cultural and Tourism Souvenirs. <https://www.connectedpapers.com>.

<https://www.connectedpapers.com/main/8d4dd41a3cfa2081994630bf2e9e79723656e7e1/Research-on-Hailufeng-Local-Culture-Elements-to-Enhance-the-Value-of-Cultural-and-Tourism-Souvenirs/graph>

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์และกิจกรรมต่อเนื่องดังนี้:

1. ผลงานสร้างสรรค์ NM Ratchaburi Mug: เนื่องจากกิจกรรมนี้ใช้เวลาในการทำค่อนข้างนาน และต้องอาศัยเทคนิคและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแม่พิมพ์พอสมวล ซึ่งอาจไม่ตอบโจทย์ผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ที่มีเวลาจำกัด จึงควรปรับเปลี่ยนเป็นการจำหน่ายผลงานสำเร็จในอนาคต
2. ผลงานสร้างสรรค์ NM Ratchaburi Blue & White Decal: ควรพัฒนาแบบให้มีหลากหลายขนาดและหลากสีมากขึ้น เพื่อสามารถนำไปติดบนเซรามิกส์ขนาดอื่น ๆ และต่อยอดไปประยุกต์เข้ากับผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ได้
3. NM Ratchaburi Neck Pendant (Fusing): เนื่องจากเทคนิคการหลอมรวม (Fusing) ด้วยเตาไมโครเวฟยังไม่แพร่หลายและมีเทคนิคในการทำพอสมวล ควรจัดเป็นชุดเซตพร้อมคู่มือเพื่อความสะดวกต่อเจ้าหน้าที่และผู้เยี่ยมชมที่สนใจ
4. การหาข้อมูลในการทบทวนวรรณกรรมนั้นการใช้ Connected Papers จะส่งผลดีเป็นอย่างสูงต่อการค้นคว้าสำรวจ และเชื่อมโยงเอกสารทางวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องกันในรูปแบบ แผนผังกราฟ (Visual Graph) เพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

กิตติกรรมประกาศ

กองทุนวิจัย นวัตกรรมและการสร้างสรรค์ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี และ ภาควิชาเครื่องเคลือบดินเผา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เอกสารอ้างอิง

- [1] พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี. (2563). นิทรรศการ.
<https://www.finearts.go.th/ratchaburimuseum/categorie/exhibition>
- [2] สมบูรณ์ สารสิทธิ์. (ม.ป.ป.). *ผลิตภัณฑ์เซรามิกส์และเทคโนโลยี*. เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาเทคโนโลยีเซรามิกส์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สถาบันราชภัฏนครราชสีมา
- [3] สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2566). *แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566 – 2570*. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน
- [4] วิเชียร จิระกรานนท์, นงเยาว์ จิระกรานนท์. (2546). *การพิมพ์สกรีน (Screen Printing Techniques)*. อุษาการพิมพ์. กรุงเทพมหานคร.
- [5] Beveridge, F. Dommenech, I. and Pascual, E. (2005). *Warm Glass: A Complete Guide to Kiln-Forming Techniques: Fusing, Slumping, Casting*. Lark Books.
- [6] Qiang Shi, Meng Zhao, Tongshuang Mao, Weiwei Qin. (2023). Research on Hailufeng Local Culture Elements to Enhance the Value of Cultural and Tourism Souvenirs. *Tourism Management and Technology Economy*, Vol 6[7], pp. 57-61.